

Euskal liburugintza 2018

Xabier Eizagirre Gesalaga

Filosofian lizentziaduna eta JAKINEKO erredakzio burua

J oan Mari Torrealdaik 1976tik 2017 arte, urtero-urtero etenik gabe, liburugintzaren ikerketa soziologiko sistematikoa osatu eta JAKIN aldizkarian argitaratu zuen, hain zuzen Parisko Institut d'Études Sociales-en soziologia lizentziaturarako tesinari heldu zionez geroztik. Robert Escarpit soziologoaren eredu metodologikoa aplikatu izan zion euskarazko liburuaren munduari, hau da, datu estatistikoak bildu eta aztertuz eta horien gainean ikerketa kualitatiboa eginez. Lan honek bi emaitza sendo ekarri ditu: batetik, euskarazko liburugintzaren katalogoa osatu du Jakinek; eta, bestetik, liburugintza kultura oso baten osasunaren adierazletzat hartuta, sei hamarkadetako sistematizazioa ahalbidetu du, indarguneak eta ahulguneak modu propositiboan identifikatuz.

2018ko liburugintzaren ikerketa duzu ondorengoa, Torrealdaik, zendu aurretik, Jakineko lankideoi erakutsi eta erreleboa pasatu ondoren egindakoa. Aurrerantzean ere ikerketa lerro honi segida emango dio Jakinek, Torrealdaik berak antolatuta eta ebatzita utzi moduan.

Ohar metodologikoak

Liburugintzaren azterketa honi ekiteko, Torrealdaik urte eta hamarkadatan zehar taxutu eta findutako metodologiari jarraituko diogu, bi urrats nagusitan: informazioaren bilketa eta azterketa bera.

Informazioaren bilketa

Lehen urratsa liburuen katalogoa osatzea izaten da. Eta, horretarako, liburuak berak biltzen saiatzen gara. Baina ematen duena baino nekezagoa da liburuen informazioa inguratzea. Guk informazioaren gune zuzenera jotzen dugu lehenik, argitaletxeetara, eta gero sare pelagikoak botatzen ditugu hemen eta han. Gezurra badirudi ere, ez dugu lortzen euskal argitaletxe guztiek informazioa eskura diezaguten; esan beharrik ez dago kanpoko argitaletxeekin areagotu egiten dela bilketaren zailtasuna. Eta, hala ere, katalogoa osatzea lortzen dugu.

Gure informazio iturriak, aurten, hauek izan dira:

- Argitaletxe eta argitaratzaileak zuzenean: %37,6.
- Liburutegiak, Koldo Mitxelena Kulturunea eta Donostiako Udal Liburutegi Nagusia: %22,2.
- ISBN (*International Standard Book Number*), ELSN (Euskadiko Liburutegien Sistema Nazionala) eta EIPS (Euskadiko Irakurketa Publikoko Sarea) arakatuz lortua: %38,8.
- Bestelako bideak (Internet, Biblioteca Nacional espainiarra...): %1,4.

Informazio bilketa horrek helburu bikoitza du: batetik, urteko liburuen katalogoa osatzea; eta, bestetik, azterketa egin ahal izateko informazioa biltzea.

Azterketak eta alderaketak egiteko, ISBNdun tituluak bakarrik erabiltzen ditugu, inolako salbuespenik gabe. Liburuen katalogoa osatzeko, aldiz, eskuzabalago jokatu ohi dugu, ISBN gabeko batzuk ere sartuz, interes orokorra baldin badute. ISBN delakoa sistema numeriko nazioartekoa da, helburu komertzialak eta bibliografikoak dituena. Bere alderdi bibliografikoa interesatzen zaigu guri, berari esker egin baitaitezke gainerako kulturetako bibliografiarekin alderaketak.

Informazioa ahalik eta zehatzen bildu eta gero, liburu bakoitzaren fitxa bibliografikoa osatzeari ekiten diogu, dozena bat inguru datu edo ezaugarriren inguruan: titulua, autoreak, itzultzailea, elebitasuna, argitalpen maila, moldatzailea, argitaratzailea, koedizioa, herria, neurriak, orrialde kopurua, gaia.

Gaia aipatu dugu. Izan ere, liburua fitxatzeko orduan, sailkapen tematikoak garrantzi berezia du. Espainiako ISBN agentziaren ildotik abiatu genuen bidea. Urte luzetan, CDU edo Sailkapen Hamartar Unibertsalaren arabera sailkatu ditugu liburuak.

Jasotzen dugun eta bilatzen dugun informazioari esker fitxa bibliografikoak osatu ondoren, urteko katalogo osoa gure webgunean jartzen dugu kontsultagai. Esan bezala, azterketarako erabili ditugun tituluak baino gehiago daude webguneko zerrendan. Izan ere, eduki aldetik interesgarriak izan eta arrazoiren batengatik ISBN gabe argitaratu diren batzuk ere eransten dizkiogu zerrendari.

Azterketa hiru ataletan

Informazioa bildu ondoren, prest gaude azterketarako. Hiru ataletan banatzen dugu azterketa hori: ekoizleak eta ekoizpena, eskaintza editoriala eta ekoizpen tematikoa.

1. Lehen atal nagusia argitaratzaileei eta horien jardunari eskaintzen diegu. Informazio kuantitatibo ugari eskaini ohi da hemen: iturri desberdinen arabeko titulu kopuru desorekatua, ekoizle kopurua, hamar argialetxe nagusien ekoizpena, argitaratzaileen tipologia eta tipologiaren arabeko produkzioa. Eta, testuinguru honetan, hezkuntzako curriculumaren funtsezko auzia azaleratzen zaigu: irakaskuntza liburua non sortu eta lantzen da? Urtea joan eta urtea etorri, errealitate berarekin egiten dugu topo, alegia, irakaskuntza tituluetan gehienek curriculum espainola daukatela muinean. Torrealdairen urteroko azterketak eta salaketak ez dira, tamalez, erabakigune nagusietara iritsi.

2. Bigarren atalean, eskaintza editorialaren datu absolutu eta kuantitatiboak aztertzen dira: tituluak zenbat diren, horien artean zenbat diren nobedade eta zenbat berrargitalpen, zenbat diren jatorrizko eta zenbat itzulpen. Deskribapen kuantitatibo horri, mende berriarekin, eboluzioaren bi osagai erantsi zizkion Torrealdaik: eboluzioaren lerroaren eta eboluzioaren

2018ko ISBNdun
titululuen kopurua 2.138
da, horietako %86,8
bertsio analogikoan eta
%13,2 digitalean. Iaztik
hona 156 titulu gutxiago
argitaratu da

indizearen grafikoak. Lehenak, eboluzioaren lerroak, 2000ko emaitza erreferentziatzat hartu eta harrezkeroko balioak neurten ditu urtez urte. Bigarrenak, eboluzioaren indizeak, aurreko urteko erreferentzia laburra hartzen du kontuan, urte batetik besterako aldaketa zein izan den adieraziz.

Eboluzioaren ikuspegia, egia esan, betidanik hartu da kontuan azterketa hauetan. Analisi guztietan nagusitzen da ikuspegi historikoa. Izan ere, testuinguru kronologikoak ematen dio datu absolutu isolatuari ez bakarrik kokapena, baizik eta baita balioa eta esangura ere.

3. Hirugarren atalean, ekoizpen tematikoaren azterketak eskaintza editorialarena osatzen du. Horrexek ematen dio zentzua, gure iritziz, liburugintzari buruzko gure azterketari. Azpimarra dezagun Torrealdairen lana ez dela izan sekula lan estatistiko hutsa: estatistika, liburuaren soziologiaren ikuspegian, euskarria da, edukiak agerian jarri, batetik, eta sakondu ahal izateko heldulekua, bestetik.

Horrenbestez, datu soiletatik harago kokatzen gara ekoizpen tematikoan. Urteko ekoizpena –aurtengo 2.138 tituluak, adibidez– nola banatzen dira gai eremutan? Horri erantzuteko, sei gai eremu nagusi bereizten ditugu: hezkuntza eta irakas-kuntza liburua, haur eta gazteentzako liburua, giza eta gizarte zientzietako liburua, helduen literatura, zientzia eta teknika alorreko liburua eta aisia liburua. Gai eremu bakoitza zehatz arakatu ohi dugu: datu absolutuak, ehunekoak, eboluzioa, edizio maila, itzulpen maila...

Aurtengo azterketaren atarian

2013. urteaz geroztik, bitan banatuta eman ohi dugu azterketa hau. Batetik, eskuetan duzu paperezko bertsioa: laburragoa

izanagatik, azterketaren zati mamitsuena hementxe azaltzen dugu. Baina, bestetik, hori osatzeko, webgunean aurkituko duzun bertsio digitalera jo behar da (artikulu honen amaieran erantsi dugu QR kodea). Informazio osagarriak, zehatzagoak, luze-zabalagoak, han daude. Webgunean, dago, orobat, urteko katalogoa, hau da, 2018ko titulu guztien fitxa bibliografikoa, ISBN duten tituluena (2.138) zein ISBN gabeko hainbatena (174). 2018ko katalogoak 2.312 titulu biltzen ditu guztira.

Hona hemen 2018ko datu kuantitatibo esanguratsuenak:

- Argitaratzaileei dagokienez, ekoizleen kopurua ez da urtetik urtera modu esanguratsuan aldatzen: 300 inguru dabil aspaldi. Jakina, ekoizle ugari horien artean denetarik dago: argitaletxeak eta argitaratzaileak, txikiak eta handiak, profesionalak eta amateurrak, bertakoak zein kanpokoak, publikoak eta pribatuak, izaera askotarikoak.
- Eskaintza editorialari dagokionez, 2018ko ISBNdun tituluaren kopurua 2.138 da, horietako %86,8 bertsio analogikoan eta %13,2 digitalean.

Iaztik hona 156 titulu gutxiago argitaratu da. Digitalean izan da galera osoa (220 titulu); aitzitik, liburu analogikoak 67 titulu egin du gora.

Nobedadeak %72,4 dira, 1.547 titulu, iaz baino 193 gutxiago. Berrargitalpenen kopuruak, 591 titulu, 37 unitate irabazi ditu iaztik, eta %27,6 dira aurten.

- Gaiei dagokienez, haur eta gazteentzako liburua lehen tokira igo da, 2010 eta 2013an bezala, 742 titularekin (ekoizpen osoaren %34,7, iaz baino 4,4 puntu gehiago).

Hezkuntzako liburua bigarren tokira erori da, 626 titularekin (%29,3, iaz baino 3,1 puntu gutxiago).

Hirugarren tokia helduen literaturak irabazi du, 2013tik lehen aldiz, 315 titularekin (%14,7).

Giza eta gizarte zientzietako liburua laugarrenera jaitsi da (278 titulu, %13).

Bosgarren tokia aisia liburuari dagokio (93 titulu, %4,4), eta seigarrena zientzia eta teknikari buruzko liburuari (62 titulu, %2,9).

Ekoizleak eta ekoizpena

Iturri estatistikoak

Azterketa honen lehen atala, beraz, argitaratzaileei eta horien ekoizpenari eskainiko diegu.

2.138 titulu bildu ditugu Jakinen, azterketarako aintzat hartu beharreko bi ezaugarriak dituztenak: 2018ko lege gordailua eta ISBN identifikazio-marka izatea. Aspalditik aritu da Torreal dai Jakinen lortutako datuak erreferenteak diren beste batzuekin konparatzen. Birekin, zehatzago esanda: Espainiako Gobernuako Kultura ministerioak argitaratzen duen *Panorámica de la Edición Española de Libros* (PEEL) delakoarekin, eta lehen Precisa eta orain Conecta azterketa etxeak Euskadiko Editoreen Elkartearentzat eta Espainiako Editoreen Elkarten Federazioarentzat urtero plazaratzen duen txostenarekin.

<i>Urtea / Iturria</i>	<i>PEEL</i>	<i>Precisa / Conecta</i>	<i>Jakin</i>
2014	1.126	1.969	2.221
2015	1.222	1.798	2.604
2016	1.644	1.790	2.251
2017	1.430	1.958	2.294
2018	1.116	1.842	2.138

2016ra arte, 2000. urtean abiatu rik ikusi ohi genuen iturri estatistiko desberdinon ekoizpen maila. Baina aski da aurreko taulan erakusten den azken bost urteotako lagin hori ondorio berera iristeko, hau da, zein den handia batzuen eta besteen emaitzen arteko desberdintasuna, eta, batez ere, beste bien eta gurearen arteko aldea.

Begien bistakoa da, urtea joan eta urtea etorri, hiru zuta-beok ez datozela bat zifretan. Esan beharra dago, gainera, horien arteko desberdintasunak ez direla hutsaren pareko, nabarmenak baizik.

Azken buruan, datuen fidagarritasunaren arazoa dago jokoan. Diferentziak ez dira kopuru orokorretara mugatzen, gainera. Sakonago joz, beste hainbeste gertatzen da

nobedadeak eta berrargitalpenak bereiztean, edota gaien sailkapenean.

Gure ustetan, diferentzia sortzen duten aldagaiak bi motatakoak dira: informazioaren iturburuari dagozkionak eta metodologikoak. Conectak eta PEELeK editorearen eskutik jasotzen dute informazioa, eskusiboki edo ia. Editoreak ematen du kopurua, eta horrekin batera gainerako ezaugarriak. Esaterako, editore bakoitzak sailkatzen du liburuaren gaia. PEELen datuen oinarrian, editoreak Espainiako ISBNra bidaltzen duen informazioa dago; Conectak ere informazio iturri bera du, eta, gainera, ez du kontrolatzen tituluaren fitxa bibliografikoa. Bietan editorea da informatzailea.

Gure informazio iturria eta gure metodologia bestelakoak dira. Hasteko eta behin, gaia geuk ematen diogu liburuari. Eta, noski, editoreen informazioaz baliatzen gara, baina ez horretaz bakarrik. Sarrera metodologikoan azaldu dugunez, liburutegiak, ISBN, ELSN eta Internet arakatzen ditugu, eta informazioa gurutzatu eta kontrastatu.

Ekoizle ugari

<i>Tituluak</i>	<i>Argitaratzaileak</i>
1	201
2-4	70
5-9	29
10-19	14
20-29	6
30-39	1
40-49	1
50-59	2
60-69	4
70-79	1
90-99	2
100-150	1
150etik gora	2
<i>Guztira</i>	334

Guztira, 334 dira 2018an libururen bat plazaratu duten ekoizleak. Asko dira, gehiegi, nahi bada. Baina kontuan izan

behar da horietako askok titulu bat eta bakarra kaleratu dute. Eta, beraz, ezin daitezkeela editorialtzat hartu, ezta gutxia-
go ere. %60,3k titulu bakarra atera dute, erdia pasa dira. Area-
go: %81,2 dira lau titulu baino gutxiago ekoitzi dituztenak.

Antzaenez, urteko 20 tituluk markatuko luke editoreen arteko ekoizpenaren langa garrantzitsua. Hala, 20 titulutik gora editoreen %6ek bakarrik ekoitzi dute, 20 editorek. Beste guztiek -314 argitaratzailek, %94- 20 titulu baino gutxiago atera dute 2018an. Urtero seinatu izan du Torrealdaiaren produktioaren ahulezia dela atomizazioa.

Ahuldade horren goi aldean dago ehun titulutik gorako editorialen multzoa. Hori ere murriztuz joan da azken urteotan, eta 2018an hiru bakarrik dira ehun liburuko langa gaitu dutenak. Hiru horiek ekoizpen osoaren %25,8 bildu dute.

Eta bi mutur horien tartean, 20 titulutik behera atera duten 314 horien eta 100 titulutik gora atera duten hiru bakar horien tarteko erdiko mailako 17 editoreen presentzia eskasa da, eskasegia. Atomizazioarekin batera, desoreka hori ere azpimarratu beharrekoa da.

Ekoizleen panorama hori ezagututa, beharrezkoa da tipologiaren araberrako bereizketa egitea. Ez baita berdina, ez produktio mailan, ez tematikan, argialetxe peto-petoa izan, edo izan udal edo kirol elkarte, adibidez.

Argialetxe nagusien ekoizpena: 1.062 titulu

<i>Argialetxea</i>	<i>Nobedadeak</i>	<i>Berrargitalpenak</i>	<i>Titulu kopurua</i>	<i>%</i>
Elkar	87	167	254	11,9
Edelvives-Ibaizabal	178	16	194	9,1
Susaeta	41	61	102	4,8
Ikaslar	25	74	99	4,6
Erein	49	43	92	4,3
Santillana-Zubia	78	0	78	3,6
Ttartalo	57	11	68	3,2
Edebé-Giltza	51	11	62	2,9
Anaya-Haritz	3	58	61	2,9
Ikasmina	47	5	52	2,4
<i>Guztira</i>	616	446	1.062	49,7

Gogoan hartu behar da taula honetarako argitaletxe pribatu komertzialak soilik hartu ditugula aintzat, eta ez, adibidez, edizio publikoa.

Hamar nagusi horiek ekoizpen osoaren %49,7 ekoitzi dute, iaz baino gutxiago: hiru puntu eta erdi osoarekiko proportzioan, eta guztira 144 titulu gutxiago.

Hamar nagusiak izan arren, zazpi ez dira ehun titulura iristen, eta lau ezta 70era ere. Bestela esan, indartsuenak ere ez dira horren handi.

Azken urteotan egonkortzen ari da multzo horretako kideen osaera, bertako eta kanpoko arteko proportzioaz ari garela. Ekoizpen osoan bat edo beste gehitzea ez da garrantzizkoa berez, baina lehen ekoizle nagusien artean euskal jatorrizko eta erdal jatorrizkoen proportzioa zein den gutxienez esanguratsua da. Aurten hamarretik lau dira Euskal Herrikoak: Elkar, Ikaselkar, Erein eta Ttartalo; beste seiak Espainiako Estatuan dute etxe nagusia: Edelvives-Ibaizabal, Susaeta, Santillana-Zubia, Edebé-Giltza, Anaya-Haritza eta Ikasmina.

Bertako eta kanpoko editorialek gaien arabera duten jorkamolde desberdindua gero ikusiko dugu zehatzago. Hamar horien ekoizpen orokorrari dagokionez, 1.062 tituluetatik 513 ekoitzi dituzte bertakoek (%48,3), eta 549 kanpokoek (%51,7); iaztik hona 8,3 puntutan hazi da kanpokoen proportzioa, hamar argitaletxe pribatu horien artean, beti ere.

Bertako eta kanpoko artean alderik handiena, aurten ere, berrargitalpen politikan dago. Eskuratu ahal izan dugun informazioa fidagarria bada, bertako argitaletxeek %66,4ko indarra dute berrargitalpenaren baitan, eta, kanpokoek, titulu gehiago ekoitzi arren, %33,6koa bakarrik. Datuak egiazkoak balira (egia izan ote daiteke, adibidez, Santillana-Zubiak batere berrargitalpenik ez

314 argitaratzailek (%94) 20 titulu baino gutxiago atera dute 2018an. Urtero seinatu izan du Torrealdai gure produkzioaren ahulezia dela atomizazioa

duela, edo Ikasminak bost bakarrik?), guztiz esanguratsua litzateke diferentzia hori, berrargitalpenak ekoizpen osoari ematen dion egonkortasun eta ibilbidea kontuan hartzen badugu.

Argitaratzaileen tipologia

<i>Argitaratzaile mota</i>	<i>Ekoizleak</i>	<i>Ekoizpena</i>	<i>%</i>
Bertako argitaldari pribatu komertziala	85	931	43,5
Kanpoko argitaldaria	71	748	35,0
Irakaskuntza + unibertsitatea	19	109	5,1
Elkarte, taldea, fundazioa, erlijio-etxea...	90	150	7,0
Argitaldari publikoa	33	109	5,1
Besterik	37	91	4,3
<i>Guztira</i>	<i>335</i>	<i>2.138</i>	<i>100,0</i>

Argitaratzaileen tipologia heterogeneoa da: kanpokoak zein bertakoak; argitaratzaile komertzialak eta ez komertzialak; pribatuak zein publikoak; handiak eta txikiak; irakaskuntzakoak; talde, elkarte edo fundazio izaera daukatenak... Ekoizleen unibertso hori bost multzotako sailkapenean ordenatu ohi dugu.

Bertakoak eta kanpokoak testuliburuaren merkatuan

Atal honetan, bertakoen eta kanpokoaren jokamoldean jarriko dugu arreta. Torrealdaik behin eta berriro azpimarratzen zuen bezala, bertako/kanpoko bereizketak ez du, noski, kutsu xenofobikorik. Azalean, bereizketa geografikoa da; baina editorialaren erabakigunearen kokagune geografikoak du garrantzia: erabakiak non hartzen diren, bereziki hezkuntza curriculumean. Zentzu horretan du garrantzia bereizketak, horren arabera aldatzen baitira batzuek eta besteek gure ekosistema editorial eta kulturean duten inplikazioa, hezkuntza curriculumean duten eragina edota euskal argitalgintzaren industrian duten indarra.

Lehenik, horrenbestez, testuliburuaren merkatu kautiboan kokatuko gara, eta hor esku hartzen duten aktoreak soilik aztertuko ditugu, betiere pribatuak eta komertzialak.

Batzuek eta besteek ekoizpenean duten eragina aldakorra den arren, argi ikusten da bertakoen ekoizpena laurdenaren eta herenaren artean ibili ohi dela, ez gehiago; 2018an, ia hiru puntu jaitsi da proportzioa. Hona azken bost urteotako emaitzak:

Urtea	<i>Ekoizle nagusien pisua irakaskuntzan</i>		
	<i>Bertakoak</i>	<i>Kanpokoak</i>	<i>Gainerakoak</i>
2014	27,2	67,7	5,1
2015	17,9	78,6	3,5
2016	22,5	74,4	3,1
2017	34,6	59,1	6,3
2018	31,8	63,1	5,1

Elkarrekin lotuta doazen hiru taula erabiliz adieraziko dugu bi edizio mota horiek, alegia, kanpoko eta bertako argitaletxeek, argitalgintzan duten portaera. Bertako eta kanpoko diogunean, errepika dezagun, ez gara ari hango edo hemen-go guztiez, baizik eta argitaletxe profesional, komertzial eta pribatuez. Horietaz gain bada ekoizle gehiago, ikusi dugunez, hala nola elkarteak, erakunde publikoak eta beste; gainerakoen sailean biltzen ditugu horiek guztiak.

Lehen taulan zifra absolutuak agertzen dira, eta horiei esker ikus daiteke zein den edizio mota bakoitzaren pisua.

Bigarren taulak alderaketaren ikuspegia proposatzen du. Ezker-eskuin, etzanean irakurri behar da taula hori, gai eremuka kanpokoen eta barrukoen indarra zein den neurtzeko.

<i>Gaia/Ekoizlea</i>	<i>Balio absolutuak</i>			
	<i>Bertakoak</i>	<i>Kanpokoak</i>	<i>Gainerakoak</i>	<i>Guztira</i>
Ekoizpen osoa	931	750	457	2.138
HG	408	301	33	742
HI	199	395	32	626
HL	222	17	76	315
GG	59	7	212	278
AL	33	13	47	93
ZT	4	14	44	62
Besterik	6	3	13	22

Hirugarren taula, azkenik, zutikakoa edo bertikala da, zutabe bakoitza goitik behera irakurtzekoa. Editorial mota bakoitzaren baitan ekoizpena non mamitzen den adierazteko balio

du, hau da, edizio mota bakoitzaren indargune eta ahulguneak non dauden erakusten du.

Oro har, ekoizpen osoan Euskal Herrian argitaratzen diren liburuak dira nagusi, bai bertako editore komertzialek

argitara ematen dutena (931 titulu) eta bai elkarte, talde, fundazio, argitaldari publiko eta enparauek argitaratzen dutena (457 titulu); 1.388 titulu dira guztira (%64,9).

Ekoizpen osoan bertako argitaletxeak dira nagusi kanpokoan aldean (%43,5 vs %35,1). Hezkuntza eta irakaskuntza liburuan, aldiz, alde handiz dira nagusi kanpokoak

Gai eremuak banaka begiratuz ere, bertakoen zifrak altuagoak dira sailez sail, salbuespen nabarmen batekin: hezkuntza eta irakaskuntza liburuan oso goitik daude kan-

pokoak, 395 vs 199. Esan beharrik ez dago: gai garrantzitsu eta sentiberarik bada, horixe da nagusiki, euskal curriculumari dagokiona, hain zuzen ere.

Gaia/Ekoizlea	% horizontalak			
	Bertakoak	Kanpokoak	Gainerakoak	Guztira
Ekoizpen osoa	43,5	35,1	21,4	2.267
HG	55,0	40,6	4,4	742
HI	31,8	63,1	5,1	626
HL	70,5	5,4	24,1	315
GG	21,2	2,5	76,3	278
AL	35,5	14,0	50,5	93
ZT	6,4	22,6	71,0	62
Besterik	27,3	13,6	59,1	22

Ekoizpen osoan bertakoak dira nagusi kanpokoan aldean (%43,5 vs %35,1, zortzi puntu goitik). Hezkuntza eta irakaskuntza liburuen lerro horizontalean, aldiz, alde handiz dira nagusi kanpokoak, bertakoekiko 30 puntutik gorako aldearekin. Alarma gorria pizten digu datu horrek.

Bien arteko lehian, gainerako gai eremuetan aurretik doa bertakoena oro har, proportzio handitan. Argi ikusten da, esate baterako, kanpokoek ia esku hartzerik ez dutela helduen

literaturaren eta giza eta gizarte zientzietako liburuen alorrean. Esan liteke kanpoko editorialak ez direla euskal liburugintzaren ekosisteman integratzen: haur eta gazteen eta eskola liburuen merkatu kautibora mugatzen dira, besterik gabe.

<i>Gaia/Ekoizlea</i>	<i>% bertikalak</i>	
	<i>Bertakoak</i>	<i>Kanpokoak</i>
Ekoizpen osoa	100,0	100,0
HG	43,8	40,1
HI	21,4	52,7
HL	23,9	2,3
GG	6,3	0,9
AL	3,5	1,7
ZT	0,4	1,9
Besterik	0,7	0,4

Irakurketa bertikalari lotutako taula egiazki esanguratsua da editorialen filosofia hautemateko: argitaldari espainiarren ekoizpena haur eta gazteentzako eta hezkuntza liburueta zentratzen da kuantitatiboki (%92,8); eta, bereziki, hezkuntzakoan (%52,7). Gainerako alorretan huskeria ekoizten dute.

Lau taula horiek argi uzten dute Hegoaldeko eskoletan curriculum espainiarra dela zabalduena. Eta hori euskarazko testuliburuei soilik begiratuta... Zer gertatuko ote da erdarazkoekin!

Izan ere, kanpoko argitaletxeek hezkuntzaren muinari helzen diote, euskal curriculumari. Helburu nagusi eta bakarra horixe dute, Euskal Herriko eskoletan kanpoan sorturiko curriculum egokitua sartzea.

Torrealdairen aspaldiko kezka lur berria hartzen du, horrenbestez, aurtengo datuetan. JAKINEN iazko azken zenbakian argitaratutako 2017ko liburugintzaren azterketan adierazi zuen azkenekoz: barrutik husten ari gara. Hau da, Euskal Herritik Euskal Herrirako hezkuntza proiektuak ez dira jada nagusi, bertako editorialek lantzen duten curriculum proiektuak ez baitu gehiengoa hartzen. Aitzitik, bien bitartean, azken hiruzpalau hamarkadatan hedatu diren euskarazko testuliburu gehienak (areago erdarazkoak) kanpoan landutakoak izan dira.

Etorkizunean ere, funtsezko auzi horri gertuko jarraipena eskainiko diogu, noski, asko baitago jokoan.

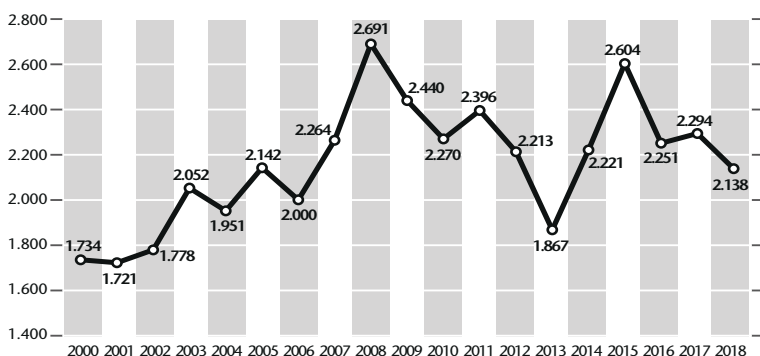
Eskaintza editoriala

Azterketa honen bigarren atalean, argitaratzaileen emaitza material eta kuantitatiboez jardungo dugu. Hainbat ezaugarri arakatuko ditugu: titulu kopuru, liburuen egiletza kronologikoa eta linguistikoa. Eta hori guztia, ez soilik aurtengo datuekin, fokua 2000tik gaurdainoko bilakaerara irekiz baizik.

Eskaintzaren azterketari buruzko gure ekarpen nagusia, beharbada, emaitza bakoitza bere testuinguru kronologikoan ematea da; izan ere, urteko informazio soilak ez du, isolaturik, interpretaziorako biderik irekitzen.

Has gaitezen 2018ko eskaintza editorialaren datu nagusien laburpen txiki batekin. Titulu kopurua jaitsi egin da: 2.138 izan dira, horietako %86,8 bertsio analogikoan eta %13,2 digitalean. 1.547 titulu nobedade edo lehen edizio dira (%72,4), aurreko urtean baino gutxiago. Berrargitalpenen kopurua, berriz, hazi egin da, 591 titulu (%27,6). Euskaraz sorturikoak 1.300 dira (%60,8). Itzulpenak, hortaz, 805 titulu (%39,2).

2.138 titulu

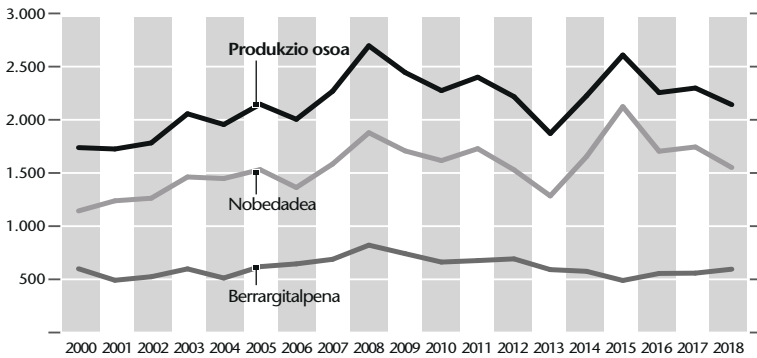

Grafikoaren bidez mende berriko perspektiban ikus dezakegu urteko ekoizpena. Hurrengo taulan, aldiz, ekoizpen hori bitan banatua dator, analogikoa eta digitala, biak elkarren arteko alderaketan. Eta nabarmen geratzen da ekoizpen

digitalak hartzen duela bere bizkar urteko jaitiera, 2017tik ia erdira erori baita. Paperezkoak, aldiz, gora egin du, 67 titulu gehiagorekin. Digitalak papera irentsiko zuela iragartzen zutenen aurka datoz datuok.

Urtea / Liburu mota	Analogikoa	Digitala	Guztira
2006	1.992	8	2.000
2007	2.226	38	2.264
2008	2.583	108	2.691
2009	2.198	242	2.440
2010	2.012	258	2.270
2011	2.154	242	2.396
2012	2.039	174	2.213
2013	1.682	185	1.867
2014	1.695	526	2.221
2015	1.893	711	2.604
2016	1.773	478	2.251
2017	1.789	505	2.294
2018	1.856	282	2.138

Nobedadeak eta berrargitalpenak

Gorabehera txikiekin, azken urteetako proportzioei eusten die aurtengo ekoizpenak ere: nobedadeek hiru laurden hartzen dituzte, eta berrargitalpenek beste laurdena. Argi dago euskal liburugintzan nobedadeak sekulako indarra duela, eta berak definitzen duela ekoizpenaren ildoak. Berrargitalpenen ehunekoak pixka bat gora egin du aurtan, baina mende honetako hainbat urtetan baino beherago dabil hala

ere. Torrealdaik behin baino gehiago azpimarratzen zuen berrargitalpenak indar handiagoa beharko lukeela gurean, edizio frantsesean gertatzen denaren antzera-edo; berrargitalpenaren eskasiak ere diglosia islatzen du.

<i>Urtea</i>	<i>Nobedadea</i>	<i>Berrargitalpena</i>
2000	65,7	34,3
2001	71,7	28,3
2002	70,8	29,2
2003	71,1	28,9
2004	74,0	26,0
2005	71,3	28,7
2006	68,0	32,0
2007	69,8	30,2
2008	69,6	30,4
2009	69,8	30,2
2010	71,0	29,0
2011	72,0	28,0
2012	68,9	31,1
2013	68,6	31,4
2014	74,3	25,7
2015	81,4	18,6
2016	75,5	24,5
2017	75,9	24,1
2018	72,4	27,6
<i>Batez beste</i>	<i>71,7</i>	<i>28,3</i>

Ekoizpen tematikoa

Argialetxeen jarduna eta horien emaitza kuantitatiboa aztertutik ondoren, hirugarren atal honetan ekoizpen tematikoari helduko dio. Horrenbestez, edizioaren muinean sartuko gara.

Izan ere, bibliografoaren ikuspegitik harago, ekoizpenaren zenbatekoa bera baino gehiago interesatu izan zaigu beti ikuspuntu soziologikoa: euskaraz zer argitaratzen da, eta argitaratzen den hori non eta nola txertatzen den euskal kulturaren. Izan ere, liburugintzaren azterketari heldzerakoan, hauxe izan da Torrealdairen funtsezko abiapuntu teorikoa: ekoizpena, azken batean, gure gizartearen ispilua da.

Urteroko ekoizpen hori, beraz, gaika sailkatu ohi dugu, nazioartean erabili ohi diren ereduaren arabera. Eta sailkaturiko

eremu bakoitzean ikuspegi ebolutiboa aplikatzen dugu, bost urteko erreferentzia bederen eduki dezagun.

Horrenbestez, argitaratutako tituluak zortzi sailetan banatzen ditugu: haur eta gazteentzako liburuak, hezkuntza eta irakaskuntzako liburuak, helduen literatura, giza eta gizarte zientzietako liburuak, zientzia eta teknika alorreko liburuak, aisia liburuak, orotarikoak eta erlijio liburuak. Zortzi arlo nagusiotatik, lehenengo seiak bakarrik aztertuko ditugu, horiek baitira hornituenak.

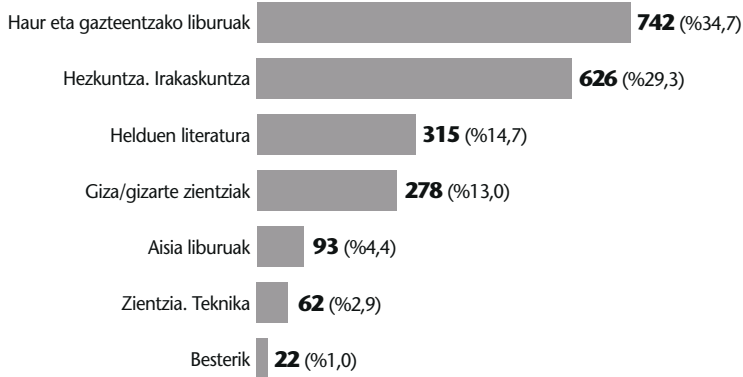
Ohikoak eta urterokoak dira gai sailkapenok. Aurten, ordea, berrikuntza pare batek hausten du urteroko joera: batetik, 2013tik lehen aldiz, haur eta gazteentzako liburua da lehena ekoizpenean, hezkuntza eta irakaskuntza liburuaren orde; eta, bestetik, helduen literaturak aurrea hartu dio giza eta gizarte zientziari.

Gai multzoen pisua aztertuz, nabarmena da haur eta gazteentzako zuzenduriko ekoizpenaren tamaina, %64, kontuan hartuz bai irakaskuntza eta bai haur eta gazteentzako liburua adin tarte berera zuzentzen dela. Bi multzo horiek alde batera utzita, gainerakoen itzala asko arintzen da, gehiegi: hurrengoak helduen literatura (%14,7) eta giza eta gizarte zientzietako liburua (%13) dira. Atzerago datoz aisia liburua (%4,3) eta zientzia eta teknika (%2,9).

Atalez ataleko datuak aurkeztu eta azertu aurretik, ikus ditzagun osotasunean. Hurrengo bi grafikoek eta taulak, bakoitzak bere modura, errealitate bera erakusten digute: urteko ekoizpen osoa balio absolututan eta erlatibotan. Taulan beste erreferente bat sartu ohi dugu, 2000. urtea, mende honetako lehen urtearekiko zertan gauden adieraztearren, zerk egin duen gora eta zerk behera.

Nabarmena da haur eta gazteentzako zuzenduriko ekoizpenaren tamaina, %64, kontuan hartuz bai irakaskuntza eta bai haur eta gazteentzako liburua adin tarte berera zuzentzen dela

Euskal liburugintza 2018

Gai multzoa	Zenbaki absolutuak	%	2018/2000
Haur eta gazteentzako liburuak	742	34,7	+100,0
Hezkuntza/Irakaskuntza	626	29,3	+2,3
Helduen literatura	315	14,7	+10,5
Giza/Gizarte zientziak	278	13,0	-3,8
Aisia	93	4,4	-
Zientzia/Teknika	62	2,9	-36,7
Besterik	22	1,0	-

ekoizpen tematiko sailkatura igaro aurretik, ohar bat: gai sail bakoitzean informazioz betetako taula bat ageri da. Gaiari dagokion laburpen osoa biltzea du xede: azken bost urteotako eboluzioa kontzeptu guztietan, hala nola, tituluetan, ekoizpen osoarekiko ehunekoan, urtetik urterako eboluzio alderatuan, itzulpenaren eta berrargitalpenaren urte bakoitzeko pisuan, urteko orrialde kopuru orokorrean eta liburu bakoitzeko orrialde kopuruan.

Haur eta gazteentzako argitalpenak: 742 titulu

	2014	2015	2016	2017	2018
Haur/Gazte	624	652	606	694	742
Ekoizpenaren %	28,1	25,0	26,9	30,3	34,7
Urtetik urtera %Δ	3,7	4,5	-7,1	14,5	6,9
Itzulpenen % (1. edizioan)	62,6	70,7	68,2	73,7	68,4
Berrargitalpenen %	30,6	28,8	37,8	32,7	35,2
Orrialde kopurua	42.813	36.758	37.935	52.106	48.274
Orrialde kopurua liburuko	68,6	56,4	62,6	75,1	65,1

Arestian aipatutakoari helduko diogu berriro: liburu mota honek, 2010ean eta 2013an bezala, bestalde, aurrea hartu dio eskuarki lehen postuan egon ohi den hezkuntza eta irakaskuntzako liburuari. Arrazoi nagusia beraren hazkuntza izan da: 48 titulu, eta 4,4 puntuko igoera ekoizpenaren ehuneko orokorrean. Kontua da bi urtetan %26,9tik %34,7ra pasatu dela: hazkunde etengabe eta esanguratsua, zalantzarik gabe.

Liburu mota honen indarra inoizko handiena da ekoizpenaren baitan. 2000. urteko titulu kopurua bikoiztera iritsi da.

Liburu mota honetan, itzulpenaren pisua beti izan da handia, arrazoi bat baino gehiago tarteko; 2018an ere halaxe da, %68,4. Berrargitalpenak ere garrantzi dezentea du (%35,2), iaz baino pittin bat handiagoa; eta, hala ere, seguruenik, produktioan beharko lukeena baino apalagoa, liburuen izaera eta helmuga kontuan izanda.

Hezkuntza eta irakaskuntza: 626 titulu

	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Hezkuntza/Irakaskuntza</i>	731	1.142	841	743	626
Ekoizpenaren %	32,9	43,9	37,4	32,4	29,3
Urtetik urtera %Δ	27,8	56,2	-26,4	-11,7	-15,7
Itzulpenen % (1. edizioan)	11,0	13,5	26,4	26,3	34,0
Berrargitalpenen %	38,9	18,7	26,0	29,3	35,6
Orrialde kopurua	65.040	113.424	102.074	58.634	51.622
Orrialde kopurua liburuko	89,0	99,3	121,4	78,9	82,5

2018ko ustekabe nagusia hauxe izan da: liburu mota honek hainbeste titulu galdu izana. 117 titulu gutxiago editatu dira. Ondorioz, urteko ekoizpenean, honen pisuak hiru puntu galdu ditu.

Ez dakigu argitaraldi zikloekin edo testu berrien merkaturatzearekin zerikusirik baduen, baina azpimarra dezagun 2010ean eta 2013an fenomeno bera gertatu zela.

Itzulpenaren pisua, bestalde, ikaragarri hazi da sail honetan, %34raino. Eta asko hazi den arren, ez zaigu guztiz fidagarria iruditzen; konbentziturik gaude askoz ere altuagoa dela testuaren egiazko itzulpena, ahalegin guztia egiten baita,

itzulitakoa edo birmoldaturikoa izan arren, guztiz berriaren itxura eman dezan.

Liburu mota honen berrargitalpen maila, %35,6, ez da due-la urte batzuetakora iritsi, baina dezente igo da. Merkatuaren egonkortze eta hazkundeaz hitz egiten digu datu horrek.

Didaktika. Pedagogia. Orientabideak. Hezkuntzaren antolakuntza..	8,1
Eskolaurrea. Haur eskola.....	15,8
Lehen Hezkuntza.....	44,1
Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza.....	27,5
Besterik.....	4,5
	%100,0

Barne sailkapenean argi ikusten denez, DBH eta LH dira sail hornituenak. Hurrengo taulan, bi horien balioak bost urteko perspektiban bildu ditugu.

<i>Urtea</i>	<i>LH</i>	<i>DBH</i>
2013	47,4	21,1
2014	51,6	23,4
2015	65,1	26,6
2016	29,0	53,0
2017	27,4	39,2
2018	44,1	27,5

Ikuspegi diakroniko horri esker, azken urteetako aldaketa nabari daiteke: 2016ra arte LHko balioak ziren nagusi, baina 2016an DBHkoak hasi ziren nagusitzen. Aurten, berriz, balioak trukatu dira. Azken bi urteetan saiatu gara esplikazio baten bila: batetik, eskola materialek bere egutegi propioa dute; eta, bestetik, politika editoriala dago. Ez dira, gure ustez, irakurlegoaren profilaren edo hezkuntza politikaren alorreko azalpenak bilatu behar.

Helduen literatura: 315 titulu

Helduen literaturak igoera esanguratsua izan du, kontuan hartzen badugu, batetik, azken hiru urteetan jaitsi edo doi-doi mantendu egin dela, eta, bestetik, urteko ekoizpen orokorra jaitsi denean gertatu dela igoera hori. Horrenbestez, ekoizpen orokorraren %14,7 hartzen du aurten, 2009tik honako

proporziorik altuena, hain zuzen. Azpimarragarria, benetan. Gainerako datuak, taulan ikus daitekeenez, azken urteetako datuekiko tamaina eta koherentzia berean mugitu dira.

	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Helduen literatura</i>	306	297	277	284	315
ekoizpenaren %	13,8	11,4	12,3	12,4	14,7
Urtetik urtera %Δ	18,6	-2,9	-6,7	2,5	10,9
Itzulpenen % (1. edizioan)	29,5	28,1	23,4	22,4	26,8
Berrargitalpenen %	22,5	18,5	24,5	24,6	24,1
Orrialde kopurua	45.152	37.480	47.218	43.793	51.435
Orrialde kopurua liburuko	147,6	126,2	170,5	154,2	163,3

Generoka

Eleberria. Ipuina.....	55,8
Olerkia.....	19,7
Antzerkia.....	3,5
Herri-literatura. Bertsoa.....	1,0
Mizelanea. Kronika. Saioa.....	14,0
Literatur teoria eta kritika.....	6,0
	%100,0

Narratibaren urteroko nagusitasuna berresten dute datuek, ez dago horretan berrikuntzarik. Olerkiak ere azken urteetako mailari heltzen dio, 20 punturen bueltan.

Giza eta gizarte zientziak: 278 titulu

	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Giza/Gizarte</i>	364	314	320	333	278
ekoizpenaren %	16,4	12,1	14,2	14,5	13,0
Urtetik urtera %Δ	49,2	-13,7	1,9	4,1	-16,5
Itzulpenen % (1. edizioan)	24,6	28,9	34,5	27,4	33,6
Berrargitalpenen %	4,9	6,4	8,4	7,8	7,9
Orrialde kopurua	57.807	57.077	57.421	62.336	50.371
Orrialde kopurua liburuko	158,8	181,8	179,4	187,2	181,2

Taulak garbi uzten du liburu mota honek aurten izan duen jaitsiera: 55 titulu gutxiago, eta puntu eta erdi behera ekoizpen orokorrean. Duela bospasei urteko maila kaskarrera itzuli da. Itzulpenen datuek gora egin dute, baina berrargitalpenek

ez, zoritxarrez, oso eskasa baita, beti bezala, azaleko sustraiak dituen seinale.

Torrealdak sarritan nabarmendu izan du liburu honen joera egonkorra. Egonkorra, zentzurik txarrean, kultura osasuntsu batek beharko lukeen maila eta kopuruetatik oso behera baitabil. Gure porrotaren sintoma edo islari buruz hitz egin izan du: euskal liburuaren gure kontsumoa guztiz diglosikoa da, desorekatua, sakontasun eskasekoa, alor batzuetara mugatua.

Barne sailkapena

Filosofia. Psikologia.....	2,1
Soziologia. Estatistika. Politika. Ekonomia.....	22,7
Zuzenbidea. Administrazioa.....	10,4
Etnologia. Etnografia.....	5,0
Artea. Hirigintza.....	24,5
Filologia. Hizkuntzalaritza.....	11,9
Geografia. Historia.....	23,4
	%100,0

Goiko zerrendak argi uzten du liburu mota honek bere baitan biltzen duen gaitegi zabala, filosofiatik hasi eta geografia edo historiarraino, zuzenbidea, soziologia, etnologia, artea edo hizkuntzalaritzatik barrena. Eta hori guztia elikatzeko, 278 titulu besterik ez. Ez dago askoz gehiago esan beharrik.

Gainerakoak

Zientzia eta teknika: 62 titulu

	2014	2015	2016	2017	2018
Zientzia/Teknika	92	103	106	133	62
Ekoiizpenaren %	4,1	4,0	4,7	5,8	2,9
Urtetik urtera %Δ	16,5	12,0	2,9	25,5	-53,4
Itzulpenen % (1. edizioan)	29,1	35,4	26,5	19,8	15,0
Berrargitalpenen %	6,5	6,8	3,8	5,3	3,2
Orrialde kopurua	13.161	8.782	8.937	10.986	6.517
Orrialde kopurua liburuko	143,1	85,3	84,3	82,6	105,1

Zientzia eta teknika alorreko liburuak jaitsiera katastrofikoak izan du aurtan: 62 titulu bakarrik argitaratu dira atal

honetan, XXI. mendeko daturik baxuena, orain arteko datu txarrenak eman zituen 2013ko kopurutik behera. Iaztik erdia baino gehiago jaitsi da, erraz esaten da. Azken lau urteetako joera hazkorrari amaiera larria eman dio aurtengoak, ekoizpen osoaren 2,9ra amilduz. Atal honetako liburuen edukiak diziplinarrak eta espezifikoak izanagatik, ziur gaude kultura osoago batean pisu duinagoa izan beharko luketela.

Zientzia zehatzak. Natur zientziak.....	32,3
Medikuntza.....	41,9
Ingeniaritza. Teknologia.....	14,5
Zientzia eta teknika aplikatuak. Industria.....	11,3
	%100,0

Kopuru absolututan izandako jaitziera dela-eta, ez du me-rezi atalez ataleko zifrak konparatzen hastea, horien banaketan eta ehunekoetan aldaketa nabarmenik egon ez bada ere.

Aisia liburuak: 93 titulu

Musika.....	14,0
Argazkia.....	17,2
Jolasa. Jokoa. Kirola.....	10,7
Ikuskizunak (antzerkia, zinema.....)	14,0
Kiosko literatura.....	44,1
	%100,0

Aisiako liburua iazko kopuruetan dabil, 93 titulurekin. Ekoizpen orokorrean pisu txikia duen arren, garrantzi handia du gizarte modernoan. Baina gurean ez, tamalez: zientzietako liburuekin gertatzen den bezala, aisialdiko liburuaren kontsumoak edo kontsumorik ezak gure diglosiaren sakona salatzen dute, erdaraz elikatzen baikara aisiako produktuetan. 🍷

2018ko LIBURUAK: GAI SAILKAPENA

Sailak	Zenb. abs.	%
0. OROTARIKOAK	804	37,6
— Zientzia eta kulturaren oinarri orokorrak. Bibliografia. Katalogoak. Bibliotekonomia. Entziklopediak. Kazetaritza. Museoak	62	2,9
— Haur eta gazteentzako argitalpenak	742	34,7
1. FILOSOFIA	6	0,3
— Metafisika. Ontologia. Estetika. Filosofia sistemak. Psikologia. Logika. Etika	6	0,3
2. ERLIJOA. TEOLOGIA	11	0,5
— Berezko teologia. Biblia. Kristologia. Mariologia. Teologia morala. Liturgia. Pastoral teologia. Eliza. Kristauetz besteko erlijioak	11	0,5
3. GIZARTE ZIENTZIAK	736	34,5
— Soziologia. Estatistika. Demografia. Politika. Ekonomia. Zuzenbidea. Herri administrazioa. Gizarte laguntza. Etnologia	110	5,1
— Hezkuntza. Irakaskuntza. Heziketa. Pedagogia	626	29,4
5. ZIENTZIA ZEHATZAK ETA ZIENTZIA NATURALAK	17	0,8
— Matematikak. Astronomia. Fisika. Kimika. Geologia. Metereologia. Paleontologia. Biologia. Botanika. Zoologia	17	0,8
6. ZIENTZIA APLIKATUAK. MEDIKUNTZA. TEKNIKA	41	1,9
— Medikuntza. Ingeniaritza. Teknika. Nekazaritza. Basogintza. Zooteknia. Etxeko ekonomia. Industria. Zenbait industria eta lanbide. Eraikuntza. Sukaldaritza	41	1,9
7. ARTEA. JOLASAK. KIROLAK	117	5,5
— Artea. Estetika. Hirigintza. Arkitektura. Eskultura. Marrazketa. Margogintza. Argazkigintza. Musika	98	4,6
— Jostaldia. Ikuskizunak. Jolas eta jokoak. Kirolak	19	0,9
8. FILOLOGIA. LITERATURA	341	15,9
— Hizkuntzalaritza. Filologia	26	1,2
— Literatura. Literatur generoak	315	14,7
9. BIOGRAFIA. HISTORIA. GEOGRAFIA	65	3,0
— Biografia	20	0,9
— Historia. Geografia	45	2,1
GUZTIRA	2.138	100,0